

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๐
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะตรี

สอบวันเสาร์ที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๐

วิชา : จิต เจตสิก รูป นิพพาน

๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

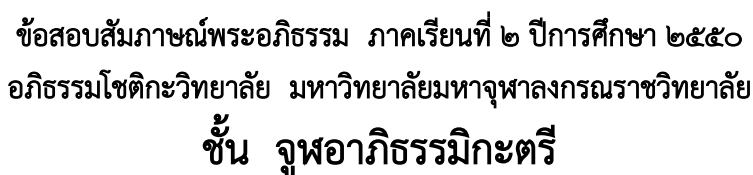
๑. ก. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้ พร้อมทั้งจำแนกโดยบทสามัญว่ามีเท่าไร อะไรบ้าง ?
แสดงความหมายมาพอได้ใจความ

สมมตสมุทฺธมตฺลํ
อภิวาทิย ภาสิสฺสํ

สสทฺธมมคณุตฺตมํ
อภิธมมตถสงฺคหํ

- ข. สัทธรรมมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ให้แสดงความหมายด้วย
๒. ก. คำว่าปรมัตถ์ หมายความว่าอย่างไร และมีกี่อย่าง ?
ข. อกุศลจิต หมายความว่าอย่างไร และมีกี่ประเภท ?
๓. ให้แสดงความหมายของจิตดังต่อไปนี้
- ก. โมหมูลจิต ข. อกุศลวิปากจิต ค. อเหตุกจิต ง. มหาวิปากจิต จ. มหากริยาจิต ฉ. กามาวจรจิต
๔. จงจำแนกกามจิต ๕๔ โดยชาติเภทนัย โสภณเภทนัย เวทนาเภทนัย และสัมปโยคเภทนัย ว่ามีจำนวน
อย่างละเท่าไร ?
๕. เจตสิก ๕๒ ดวงนั้น เมื่อว่าโดยราสีมีเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? และในราสีหนึ่ง ๆ มีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง ?
๖. ให้แสดงสัมปโยคนัย ในเจตสิกดังต่อไปนี้ ว่ามีจิตประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง วิตก อธิโมกข์ ปีติ ฉันทะ
โมหะ โทสะ สติ สัมมกัมมันตะ กรุณา
๗. จงแสดงสังคหนัย ในจิตดังต่อไปนี้มาดูว่ามีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง ?
- ก. อกุศลจิต ๑๒ ข. โลภมูลจิตดวงที่ ๒ ค. มหาวิปากจิตดวงที่ ๓
ง. รูปาวจรปฐมนานจิต ๓ จ. โลกุตตรปฐมนานจิต ๘
๘. การแสดงรูปปรมาณูนี้แบ่งออกเป็นกี่นัย คืออะไรบ้าง และให้แสดงความหมายของนัยนั้น ๆ มาด้วย
๙. รูป ๒๘ นี้ เมื่อเรียกตามสภาวะแล้ว มีกี่ชื่อ คืออะไรบ้าง ? และให้แสดงความหมายของชื่อนั้น ๆ ด้วย
๑๐. ก. คำว่า นิพพาน หมายความว่าอย่างไร ? มีจันตยะแสดงว่าอย่างไร ?
ข. นิพพานเมื่อว่าโดยปริยายแห่งเหตุแล้วมีเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?

ฝ่ายวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เวลา ๑๕ นาที

- (เว้นวรรค ๓)

จ. ปฐมมานจิต ๘ มีเจตสิกประกอบได้ ๓๖ ดวง คือ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๓ (เว้นอัป.๒)

๕. ก. สุขุมรูป หมายความว่าอย่างไร มีเท่าไร คืออะไรบ้าง ?

ข. จงแสดงอตุขรูป ๔ อย่างมาดู

ค. นิพพาน เมื่อว่าโดยอาการที่เป็นอยู่แล้วมีกี่อย่างคืออะไรบ้าง ให้แสดงพร้อมความหมายของนิพพานนั้น โดยสังเขป

ตอบ ก. สุขุมรูป หมายความว่า รูปละเอียด หมายถึง รูปที่ไม่ปรากฏชัดมี ๑๖ ได้แก่ อาโป ๑ ภาวรูป ๒ หทยรูป ๑ ชีวิตรูป ๑ อาหารรูป ๑ ปริเฉทรูป ๑ วิญญัตติรูป ๒ วิการรูป ๓ ลักษณะรูป ๔

ข. อตุขรูป ๔ อย่างคือ

๑. กัมมปัจจัยอตุขรูป รูปที่เกิดจากอตุมีกรรมเป็นสมุฏฐาน

๒. จิตตปัจจัยอตุขรูป รูปที่เกิดจากอตุมีจิตเป็นสมุฏฐาน

๓. อตุปัจจัยอตุขรูป รูปที่เกิดจากอตุมีอตุเป็นสมุฏฐาน

๔. อาหารปัจจัยอตุขรูป รูปที่เกิดจากอตุมีอาหารเป็นสมุฏฐาน

ค. นิพพาน เมื่อว่าโดยอาการที่เป็นอยู่แล้วมี ๓ อย่างคือ

๑. สุญญตนิพพาน หมายความว่า ความเป็นอยู่ของนิพพานนั้น สิ้นจากกิเลสและขันธ ๕

๒. อนิมิตตนิพพาน หมายความว่า ความเป็นอยู่ของนิพพานนั้นไม่มีนิमित เครื่องหมาย รูปร่างสัณฐาน สีสัน วรรณะแต่อย่างใดเลย

๓. อัปป์นิหิตนิพพาน หมายความว่า ความเป็นอยู่ของนิพพานนั้น ไม่มีอารมณ์ที่น่าปรารถนาด้วยอำนาจของโลภะและไม่มีตัณหาที่เป็นตัวต้องการอยู่ในนิพพานนั้น

ฝ่ายวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๐

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอภิธรรมิกะตรี

สอบวันเสาร์ที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๐

วิชา : จิต เจตสิก รูป นิพพาน

๑๐ ข้อ

รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้ พร้อมทั้งจำแนกโดยบทสามัญว่ามีเท่าไร อะไรบ้าง
แสดงความหมายมาพอได้ใจความ

สมมาสมพุทฺธมตฺถํ

สสทฺธมมคณุตฺตมํ

อภิวาทิย ภาสิสฺสํ

อภิธมมตถสงฺคหํ

- ข. สัทธรรมมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ให้แสดงความหมายด้วย

ตอบ ก. แปลคาถาดังต่อไปนี้

ข้าพระพุทธเจ้า (พระอนุรุธาจารย์) ขอนอบน้อมถวายอภิวันทนการแด่พระพุทธองค์ ผู้ตรัสรู้
ญะยธรรมทั้งหลายเองไม่มีผู้เปรียบปาน พร้อมด้วยพระสัทธรรม และคณะพระอริยสงฆ์เจ้าทั้ง
หลายซึ่งเป็นผู้อุคตแล้วจักแต่งคัมภีร์ที่มีนามว่า "อภิธัมมัตถสังคหะ"ต่อไป

- ข. สัทธรรมมี ๓ อย่างคือ

๑. ปริยัติสัทธรรม ได้แก่ พระบาลี และอรรถกถา

๒. ปฏิบัติสัทธรรม ได้แก่ การรักษาศีล การถืออุตงค์ การเจริญสมถกรรมฐาน
และวิปัสสนากรรมฐาน

๓. ปฏิเวธสัทธรรม ได้แก่ มรรค ผล นิพพาน ฌาน อภิญญา

๒. ก. คำว่าปรมัตถ์ หมายความว่าอย่างไร และมีกี่อย่าง ?

ข. อกุศลจิต หมายความว่าอย่างไร และมีกี่ประเภท ?

ตอบ ก. คำว่าปรมัตถ์ หมายความว่า สภาพของรูปนามที่เป็นองค์ธรรมอันประเสริฐ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ผันแปร
แต่อย่างใด และเป็นธรรมะที่เป็นประธานในอรรถบัญญัติและนามบัญญัติชื่อว่าปรมัตถ์ และปรมัตถ์ธรรมมี ๔ อย่างคือ
จิต เจตสิก รูป นิพพาน

ข. อกุศลจิต หมายความว่า จิตที่มีโทษและให้ผลตรงกันข้ามกับกุศลจิต และเป็นจิตที่ประกอบกับอกุศล
เจตสิก มี ๓ ประเภทคือ ๑. โลกมูลจิต ๒. โทสมูลจิต ๓. โมหมูลจิต

๓. ให้แสดงความหมายของจิตดังต่อไปนี้

ก. โมหมูลจิต

ข. อกุศลวิปากจิต

ค. อเหตุกจิต

ง. มหากุศลจิต

จ. มหาวิปากจิต จ. มหากิริยาจิต ฉ. กามาวจรจิต

ตอบ ก. โมหมูลจิต หมายความว่า จิตที่เกิดขึ้นโดยมีโมหเจตสิกเป็นมูลเป็นประธาน

ข. อกุศลวิปากจิต หมายความว่า วิปากที่เกิดจากอกุศลกรรม ๑๒ มี การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่นที่ไม่ดี
เป็นต้น

ค. อเหตุกจิต หมายความว่า จิตที่ไม่มีเหตุ ๖ ประการ

ง. มหากุศลจิต หมายความว่า จิตที่ไม่มีโทษ และให้ผลเป็นความสุข ฉะนั้นชื่อว่ากุศลและสามารถให้ผล
เกิดขึ้นมากกว่าตน ทั้งเป็นเบื้องต้นของฌานอภิญญา มรรคผล ฉะนั้นชื่อว่า มหา เมื่อรวมบททั้งสองนี้แล้วชื่อว่า
มหากุศล

จ. มหาวิปากจิต หมายความว่า จิตที่เป็นผลของมหากุศล เพราะเมื่อว่าโดยเวทนา สัมปโยค สังขารแล้วก็
เหมือนกันกับมหากุศลทุกประการ ฉะนั้น ชื่อว่ามหาวิปากจิต

จ. มหากุศลจิต หมายความว่า จิตที่ชื่อว่า มหากุศลนั้นแหละ แต่เกิดขึ้นในสันดานของพระอรหันต์ ฉะนั้น
ชื่อว่า มหากุศลจิต

ฉ. กามาวจรจิต หมายความว่า จิตที่ท่องเที่ยวอยู่ในกามภูมิ ๑๑ เป็น ส่วนมาก

๔. จงจำแนกกามจิต ๕๔ โดยชาติเภทนัย โสภณเภทนัย เวทนาเภทนัย และสัมปโยคเภทนัย
ว่ามีจำนวนอย่างละเท่าไร ?

ตอบ จำแนกกามจิตโดยชาติเภทนัย

อกุศลชาติ มี ๑๒	} รวมเป็นกามจิต ๕๔
กุศลชาติ มี ๘	
วิปากชาติ มี ๒๓	
กริยาชาติ มี ๑๑	

โดยโสภณเภทนัยโสภณจิต มี ๓๐

โสภณจิต มี ๒๔	} รวมเป็นกามจิต ๕๔
สุขเวทนา มี ๑	
ทุกขเวทนา มี ๑	
โสมนัสเวทนา มี ๑๘	
โทมนัสเวทนา มี ๒	

โดยเวทนาเภทนัย

อูเบกขาเวทนา มี ๓๒	} รวมเป็นกามจิต ๕๔
โดยสัมปโยคเภทนัย สัมปยุตตจิต มี ๒๐	
วิปยุตตจิต มี ๓๔	รวมเป็นกามจิต ๕๔

๕. เจตสิก ๕๒ ดวงนั้น เมื่อว่าโดยราสีมีเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? และในราสีหนึ่ง ๆ มีจำนวนเท่าใด
คืออะไรบ้าง ?

ตอบ เจตสิก ๕๒ ดวงนั้น เมื่อว่าโดยราสีมี ๓ ราสีคือ

๑. อัญญสมานราสีเจตสิก ๒. อกุศลราสีเจตสิก ๓. โสภณราสีเจตสิก

อัญญสมานราสีเจตสิก มี ๑๓ ดวงคือ

- สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ - ปกิณณกเจตสิก ๖

๒. อกุศลราสีเจตสิก มี ๑๔ ดวงคือ

- โมจตุกเจตสิก ๔ - โลติกเจตสิก ๓ - โทจตุกเจตสิก ๔ - ถีทุกเจตสิก ๒

- วิจิกิจฉาเจตสิก ๑

๓. โสภณราสีเจตสิก มี ๒๕ ดวงคือ

- โสภณสาธารณเจตสิก ๑๙ - วิรติเจตสิก ๓ - อัปมัญญาเจตสิก ๒ - ปัญญาเจตสิก ๑

๖. ให้แสดงสัมปโยคนัย ในเจตสิกดังต่อไปนี้ ว่ามีจิตประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง

วิตก อธิโมกข์ ปิตี ฉันทะ โมหะ โทสะ สติ สัมมาภิมมัตตะ กรูณา

ตอบ วิตกเจตสิก ประกอบได้ในจิต ๕๕ ดวงคือ กามจิต ๔๔ (เว้นทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐) ปฐมฌานจิต ๑๑
อธิโมกข์เจตสิก ประกอบได้ในจิต ๑๑๐ ดวงคือ กามจิต ๔๓ (เว้นทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐) วิจิกิจฉา
สัมปยุตตจิต ๑) มหัคคตจิต ๒๗ โลกุตตรจิต ๔๐

ปิตีเจตสิก ประกอบได้ในจิต ๕๑ ดวงคือ กามโสภณสสทคตจิต ๑๘ ปฐมฌานจิต ๑๑ ทุตติยฌานจิต
๑๑ ตติยฌานจิต ๑๑

ฉันทะเจตสิก ประกอบได้ในจิต ๑๐๑ ดวงคือ กามจิต ๓๔ (เว้นโมหมูลจิต ๒) อเหตุกจิต ๑๘
มหัคคตจิต ๒๗ โลกุตตรจิต ๔๐

โมหะเจตสิก ประกอบได้ใน อกุศลจิต ๑๒ ทั้งหมด

โลกเจตสิก ประกอบได้ใน โลกมูลจิต ๘
 โทสเจตสิก ประกอบได้ใน โทสมูลจิต ๒
 สติเจตสิก ประกอบได้ใน โสภณจิตทั้งหมด ๕๙ หรือ ๙๑ ดวง
 สัมมากัมมันตเจตสิก ประกอบได้ในจิต ๑๖ คือ ๔๘ ดวงคือ มหากุศลจิต ๘ โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐
 กรุณาเจตสิก ประกอบได้ในจิต ๒๘ ดวงคือ มหากุศลจิต ๘ มหากริยาจิต ๘ รูปาวจรจิต ๑๒
 (เว้นปัญจมณจิต ๓)

๗. จงแสดงสังคหัย ในจิตดังต่อไปนี้มาความีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง ?

ก. อุกุศลจิต ๑๒ ข. โลกมูลจิตดวงที่ ๒ ค. มหาวิปากจิตดวงที่ ๓

ง. รูปาวจรปฐมมณจิต ๓ จ. โลกุตตรปฐมมณจิต ๘

ตอบ ก. อุกุศลจิต ๑๒ มีเจตสิกประกอบได้ ๒๗ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ อุกุศลเจตสิก ๑๔
 ข. โลกมูลจิตดวงที่ ๒ มีเจตสิกประกอบได้ ๒๑ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โมกขก ๔ โลกะ ทิฏฐิ ถี
 ทุก ๒
 ค. มหาวิปากจิตดวงที่ ๓ มีเจตสิกประกอบได้ ๓๒ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณสาธารณเจตสิก
 ๑๙
 ง. รูปาวจรปฐมมณจิต ๓ มีเจตสิกประกอบได้ ๓๕ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๒ เว้น
 วิรตี ๓
 จ. โลกุตตรปฐมมณจิต ๘ มีเจตสิกประกอบได้ ๓๖ ดวงคือ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๓ เว้น
 อัปมัญญา ๒

๘. การแสดงรูปปรมาณนี้แบ่งออกเป็นกี่นัย คืออะไรบ้าง และให้แสดงความหมายของนัยนั้น ๆ มาด้วย

ตอบ การแสดงรูปปรมาณนี้ แบ่งออกเป็น ๕ นัย คือ

๑. รูปสมุทเทสนัย หมายถึงการแสดง รูปโดยสังเขป
๒. รูปวิภาคนัย หมายถึงการแสดง รูปโดยพิสดาร
๓. รูปสมุฏฐานนัย หมายถึงการแสดง สมุฏฐานของรูป
๔. รูปกลาปนัย หมายถึงการแสดง รูปที่เกิดขึ้นเป็นหมวด ๆ
๕. รูปปวัตติกมณนัย หมายถึงการแสดง ความเกิดขึ้นพร้อมด้วยความดังของรูปตามลำดับ

๙. รูป ๒๘ นี้ เมื่อเรียกตามสภาวะแล้ว มีกี่ชื่อ คืออะไรบ้าง ? และให้แสดงความหมายของชื่อนั้น ๆ ด้วย

ตอบ รูป ๒๘ นี้ เมื่อเรียกตามสภาวะแล้วมี ๘ ชื่อคือ

๑. ชื่อว่า อเหตุกะ หมายความว่า ไม่ประกอบด้วยเหตุ
๒. ชื่อว่า สปัจจยะ หมายความว่า มีปัจจัย ๔
๓. ชื่อว่า สาสวะหมายความว่า เป็นอารมณ์ของอาสวะ
๔. ชื่อว่า สังขตะหมายความว่า ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัย ๔
๕. ชื่อว่า โลเกียะ หมายความว่า เป็นธรรมที่สังเคราะห์เข้าในสังขารโลก
๖. ชื่อว่า กามาวจระ หมายความว่า เป็นอารมณ์ของกามตัณหา
๗. ชื่อว่า อนารัมมณะ หมายความว่า ไม่สามารถรู้ารมณ์ได้
๘. ชื่อว่า อัปหาตัพพะ หมายความว่า ไม่ใช่ธรรมที่ควรประหาณ

๑๐. ก. คำว่า นิพพาน หมายความว่าอย่างไร ? มีฉันทะแสดงว่าอย่างไร ?

ข. นิพพานเมื่อว่าโดยปริยายแห่งเหตุแล้วมีเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?

ตอบ ก. คำว่า นิพพาน หมายความว่า เป็นธรรมชาติที่สงบจากอุปทานมชั้น ๕ ดังมีจนวนัตถะแสดงว่า วานโต นิคุขณฺตฺนติ = นิพพานํ ธรรมชาติโดยอ้อมพ้นจากเครื่องเกี่ยวโยง คือ ตัณหา ฉะนั้นธรรมชาตินั้นชื่อว่า นิพพาน

ข. นิพพาน เมื่อว่าโดยปริยายแห่งเหตุแล้วมี ๒ คือ

๑. สอุปาทิเสสนิพพาน หมายความว่า นิพพานที่เป็นไปกับกับชั้น ๕ คือ วิบาก และกัมมชรูปที่เหลือจากกิเลสทั้งหลาย ได้แก่นิพพานของพระอรหันต์ที่ยังมีชีวิตอยู่

๒. อนุปาทิเสสนิพพาน หมายความว่า นิพพานที่ไม่มีชั้น ๕ คือวิบากและกัมมชรูปที่เหลืออยู่ ได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์ที่ปรินิพพานแล้ว

ฝ่ายวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย